Jukka Leskelä
26.4.2022

Eduskunnan talousvaliokunnalle
TaV@eduskunta.fi

Asia: VNS 1/2022 vp Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta

Turvallisuusympäristön muutosten vaikutukset Suomen energiamarkkinoihin ja -ratkaisuihin

Energiateollisuus kiittää talousvaliokuntaa mahdollisuudesta esittää näkökulmansa ajankohtaisselontekoon turvallisuusympäristön muutoksesta.

Rajaamme arviomme turvallisuusympäristön muutoksista maamme energiahuoltoon ja -markkinoihin sekä niistä aiheutuviin toimiin. Energiateollisuus ei ota kantaa laajemmin Suomen puolustuspoliittiseen asemaan tai ratkaisuihin.

Esitämme lausuntonamme seuraavaa:

Energiateollisuuden pääviestit

- Energiateollisuus tuomitsee jyrkästi Venäjän röyhkeän hyökkäyksen ja sodan Ukrainaa kohtaan sekä sen sotajoukkojen barbaariset toimet siviiliväestöä ja –infrastruktuuria kohtaan. Venäjä on pysäytettävä ja Suomen on osallistuttava siihen niillä keinoin, jotka meillä on käytettävissä.
- Yritykset ovat lopettamassa osaltaan energiakauppaa Venäjän kanssa. Taloudellinen painostus tulee kuitenkin tehdä ensisijaisesti pakotteiden kautta, jotka asetetaan ensisijaisesti laajassa yhteistyössä EU:n puitteissa.
- Pidämme todennäköisenä, että kaupallinen yhteistyö Venäjän kanssa on muuttunut pitkäksi ajaksi. Energiajärjestelmämme on rakennettava niin, että se ei nojaudu venäläiseen energiaan ja energiaturvallisuutemme on irrotettava kokonaan venäläisestä energiasta.
- Suomen energiantuotannon riippuvuus fossiilisesta energiasta on vähentynyt merkittävästi viimeisten 10–15 vuoden aikana toteutettujen ilmasto- ja energiapoliittisten toimien ja investointien myötä. Tämän johdosta irrottautuminen venäläisestä energiasta on mahdollista, vaikka se voi olla kallista. Irrottautumisessa on myös energiavarmuuteen liittyviä haasteita.
    - Suurin haaste on lyhyellä aikavälillä maakaasun ja lämmityspolttoaineiden riittävyyden varmistaminen
- Ilmastoneutraali energia on meille sekä velvollisuus että mahdollisuus. Suomella on erinomaiset mahdollisuudet olla kansainvälisesti houkutteleva investointi- ja toimintaympäristö ilmastoneutraalin ja hinnaltaan kilpailukykyisen energian maana. Tämän edellytyksenä on
    - Toimintaympäristön ja energiapolitiikan vakaus ja näkymä
    - Teollisuuden ja liikenteen sähköistäminen ja vetytalouden käynnistäminen, jotka edellyttävät investointiedellytyksiä niin uusiin teknologioihin kuin sähköntuotantoon ja -verkkoihin

Energiateollisuus ry
Eteläranta 10, 00130 Helsinki
www.energia.fi

    - Monipuolisen ja joustavan energiajärjestelmän ylläpito ja kehittäminen. Suomella on erinomaiset lähtökohdat mm ydinvoiman, vesivoiman, bioenergian ja kaukolämmön ansiosta. Näiden toimintaedellytyksistä on huolehdittava.
- Varma ja kilpailukykyinen energia nojaa jatkossakin kansainväliseen yhteistyöhön ja yhteisiin, avoimiin energiamarkkinoihin.
- Energian huolto- ja toimitusvarmuus pitää kehittää vastaamaan uutta energiajärjestelmää. Tässä on paljon työtä ja se sisältää uusia ratkaisuja, joiden yksityiskohdat eivät ole vielä tiedossa.
- Energiajärjestelmä on kriittistä infrastruktuuria, jonka turvallisuudesta on huolehdittava. Suomen on panostettava sotilaallisen puolustuskyvyn lisäksi kyberturvallisuuteen.

Venäjän hyökkäys ja brutaalit sotarikokset ovat muuttaneet energiapoliittista toimintaympäristöä pitkäksi aikaa – energiaturvallisuutemme pitää rakentaa kokonaan riippumattomaksi venäläisestä energiasta

Venäjän röyhkeä hyökkäys Ukrainaan, laajamittaisen sodan aloittaminen ja Venäjän sotajoukkojen brutaalit toimet siviiliväestöä ja -infrastruktuuria kohtaan ovat järkyttäviä ja tuomitsemme ne jyrkästi.

Samalla on rikottu kaikki luottamus, jonka varassa kansainvälistä yhteistyötä ja kauppaa käydään.

Valtaosa energia-asiakkaista ja kansalaisista ei hyväksy energiakauppaa Venäjän kanssa, koska Venäjän hallinto saa tulonsa pitkälti energiaa myymällä. Suomalaiset energiantuottajat ovat laajasti päättäneet luopua alkuperältään venäläisen energian hankinnasta, vaikka se on ratkaisuna merkittävästi kalliimpi ja irtautuminen on haastavaa. Energiantuottajat toimivat tässä paitsi moraalisesti velvoitettuina, myös asiakkaittensa ja omistajiensa puolesta ja oman liiketoimintansa varmistamiseksi. Hyväksyttävyys ja luottamus Venäjään on mennyt.

Sodan seurauksena asetetut pakotteet eivät vielä koske laajasti energian tuontia, mutta pakotteiden laajentamisesta keskustellaan. Öljyn vienti on Venäjän talouden suurin tuloerä ja jos Venäjään halutaan taloudellisesti vaikuttaa, on öljyn hankinnan lopettaminen tehokkain tie.

EU-maiden suurin riippuvuus syntyy maakaasusta, jonka tuonnin korvaaminen nopeasti on vaikeinta. On mahdollista, että myös maakaasukauppa Venäjän kanssa katkeaa äkillisesti joko EU:n pakotteella tai Venäjän toimesta.

EU-maiden ja Venäjän energiakaupan edellytykset ovat joka tapauksessa oleellisesti muuttuneet. EU:n jäsenmaat ovat hyväksyneet EU:n komission esittämän suunnitelman luopua mahdollisimman nopeasti venäläisestä energiasta. Energiateollisuus tukee vahvasti tätä linjausta.

Energiateollisuuden mielestä on todennäköistä, että pakotteista irtautuminen ja kauppasuhteiden normalisoituminen kestää hyvin pitkään, vähintään useita vuosia. Oma energiajärjestelmämme pitää rakentaa siten, että se ei nojaa venäläiseen energiaan ja energiaturvallisuutemme pitää rakentaa kokonaan riippumattomaksi venäläisestä energiasta.

Pitkällä aikavälillä on toivottavaa, että kaupallinen yhteistyö Venäjän kanssa voi käynnistyä uudelleen.

Selonteon analyysi sodan talousvaikutuksista on kohdallaan

Selonteossa on kuvattu hyvin nykyistä tilannetta, jossa mm. globaalit toimitusketjut, raaka-aineiden saatavuus, logistiikka, energian kohonneet hinnat ovat vaikeuttaneet tavaroiden ja palveluiden markkinoita ja nostaneet merkittävästi hintoja niin kuluttajille kuin yrityksille. Tämä koettelee Suomen ja muiden maiden taloutta ja kansalaisten ostovoimaa heikentäen henkistä kriisinsietokykyä.

Nämä vaikutukset ovat monilta osin Venäjän aloittaman sodan seurauksia. Suomen omilla ratkaisuilla ei näihin voi nopeasti juuri vaikuttaa. Suomen puolustus- tai turvallisuusratkaisut eivät vaikuta siihen, onko meillä näitä seurauksia vai ei, tai palautuuko kaupallinen yhteistyö Venäjän kanssa joskus normaaliksi.

Kriisin vaikutuksesta kohonneita energian tai muiden tuotteiden hintoja voi kompensoida valtion toimin, esimerkiksi energiaverotusta helpottamalla tai kohdentamalla tukia heikoimmille kuluttaja-asiakkaille tai vaikeuksiin joutuville yrityksille. Ongelman syihin voi vaikuttaa jatkamalla irtautumista fossiilisesta tuontienergiasta ja rakentamalla raaka-aineiden ja muiden hyödykkeiden hankintaketjut irti Venäjästä. Markkinat ohjaavat yrityksiä järjestämään näitä joka tapauksessa tehokkaasti ja nopeasti uudestaan.

Osaajapula on Suomelle keskeinen kysymys myös meneillään olevassa energiamurroksessa. Suomen on toimittava siten, että maamme on houkutteleva paikka tulla opiskelemaan, työskentelemään ja perustamaan tutkimusta ja tuotekehitystä.

Suomen riippuvuus venäläisestä energiasta on jo oleellisesti vähentynyt – on tärkeä jatkaa siirtymää ilmastoneutraaliin energiajärjestelmään

Suomen energiajärjestelmä on monin tavoin kytkeytynyt kaupallisesti venäläiseen energiaan. Suomeen on tuotu Venäjältä öljyä ja öljytuotteita, maakaasua, kivihiiltä, sähköä, puuta ja metsähaketta sekä ydinpolttoainetta. Kokonaisenergiastamme 30 % on Venäjän tuontia. Vuonna 2020 tuonnin arvo oli noin 3,5 miljardia euroa, josta ylivoimaisesti suurin osa oli raakaöljyä. Suomen energiakauppa Venäjän kanssa on suuremmassa roolissa kuin muissa EU-maissa keskimäärin.

Riippuvuutemme venäläisestä energiasta on kuitenkin oleellisesti vähentynyt viimeisen 15 vuoden aikana määrätietoisen energia- ja ilmastopolitiikan myötä. Energian tuotannossa fossiilisten polttoaineiden osuus on dramaattisesti alentunut, mikä helpottaa venäläisestä energiasta irrottautumista. Suomen sähköstä tuotettiin viime vuonna (2021) vain alle 10 % fossiilisilla polttoaineilla (kivihiili ja maakaasu), kun osuus 10–15 vuotta aiemmin oli yli 30 %. Kaukolämmössä fossiilisten polttoaineiden osuus on pudonnut 25 %:iin, kun osuus oli aiemmin yli puolet.

Kaukolämmön ja sähkön tuotantoon voidaan jo nyt hankkia polttoaineet ilman venäläistä tuontienergiaa, joskin se on selvästi kalliimpaa. Jo päätettyjen investointien myötä irtaudumme lähes kokonaan fossiilisista energialähteistä lähivuosina sähkön ja kaukolämmön tuotannossa.

Merkittävien sähköntuotantoinvestointiemme (ydinvoima ja tuulivoima) myötä voimme myös korvata Venäjältä tuodun sähkön, jonka osuus Suomen sähkönkäytöstä on viime vuosina ollut enimmillään noin 10 %.

Energiateollisuuden ilmastoneutraalitiekartan mukaan energiantuotannon kasvihuonekaasupäästöt olisivat vain luokkaa 1–2 Mt vuodessa vuoden 2030 tienoilla, kun päästömme ovat olleet jopa 20 kertaa suuremmat. Fossiilisesta tuontienergiasta irtautuminen on vahvasti synergistä ilmastotavoitteiden kanssa.

Suomen suurimmat haasteet venäläisestä tuontienergiasta irrottautumisessa liittyvät maakaasun käyttöön teollisuudessa sekä lämmityspolttoaineiden riittävyyden varmistamiseen

Energiavarmuutemme suurimmat lyhyen ajan (0–2 vuotta) haasteet ovat maakaasun riittävyyden varmistaminen erityisesti teollisuuden tarpeisiin ja lämmityksen polttoaineiden hankinnan varmistaminen.

Maakaasustamme tuotiin jo viime vuonna melkein puolet Virosta Baltic Connector -putkiyhteyttä pitkin. Suomi ja Baltian maat muodostavat oman erillisen maakaasumarkkinansa, joka yhdistyy Keski-Euroopan järjestelmään juuri käyttöön otettavalla yhteydellä Liettuan ja Puolan välillä. Järjestelmää voidaan syöttää Liettuassa olevan LNG-terminaalin kautta ja joustoa on tarjolla Latviassa olevan kaasuvaraston avulla. Haminaan valmistuu kuluvan vuoden aikana toinen LNG-terminaali, josta voidaan syöttää kaasua kantaverkkoon. Valtioneuvoston päättämä, Viron kanssa yhteinen kelluva LNG-terminaali tulee varmistamaan, että kaasua riittää Suomen nykyiseen käyttöön.

Venäjän puun ja metsähakkeen hankinnan loppuminen haastaa puu- ja lämmityspolttoainemarkkinat. Lämmityksemme tulee lähivuosina olemaan entistä riippuvaisempi metsäteollisuuden puunhankinnan ja metsänhoidon aktiivisuudesta. On tärkeää, että mitään energialähteitä ei suljeta pois poliittisin päätöksin. Turpeen rooli energiavarmuuden näkökulmasta korostuu lähivuosina, vaikka sen käytön väheneminen jatkuu energiainvestointien edetessä.

Energiateollisuus tukee varautumisen ministerityöryhmän tekemiä tuoreita linjauksia energiavarmuuden lisäämiseksi. Näitä olivat mm. toimet kotimaisen metsähakkeen tarjonnan lisäämiseksi ja turpeen varmuusvarastoinnin kehittämiseksi.

Energiamurros on Suomelle mahdollisuus

Energiajärjestelmämme seuraava iso muutos on teollisuuden, liikenteen ja osin lämmityksenkin sähköistyminen, päästöttömän sähköntuotannon merkittävä kasvattaminen sekä vetytalouden käynnistyminen. Nämä ovat edellytyksiä toimivan ja ilmastoneutraalin energiajärjestelmän synnyttämiseksi. Tavoite on vahvasti synerginen venäläisestä energiasta irrottautumiselle.

Voimme hyötyä tästä, koska Suomella on erinomaiset mahdollisuudet olla teollisuudelle kansainvälisesti houkutteleva toimintaympäristö ilmastoystävällisen, luotettavan ja hinnaltaan kilpailukykyisen sähkön ansiosta. Meillä on myös erittäin suuri energiatekniikan vientiklusteri ja suomalaiselle osaamiselle on kasvavasti kysyntää muiden maiden tehdessä omia toimiaan venäläisestä energiasta irtautumiseksi ja ilmastoneutraalin energiajärjestelmän kehittämiseksi.

Toimintaympäristön ja energiapolitiikan vakaus ja näkymä ovat ratkaisevan tärkeitä

Muutos edellyttää paljon investointeja niin teollisuusprosesseihin, sähkön tuotantoon kuin sähköverkkoihin ja -järjestelmiin. Investointien edellytyksenä on vakaa ja ennustettava toimintaympäristö. Suomi on ollut tunnettu vakaana ja luotettavana yhteiskuntana. Tämä on kyseenalaistettu, kun elämme aggressiivisen ja arvaamattoman Venäjän naapurina.

Energiapolitiikan näkymät, mukaan lukien energiamarkkinoiden sääntely ja energiaverotus, luovat edellytykset energiainvestointien rahoitukselle ja investointien sijoittumiselle Suomeen. Sähköverkon sääntelyn on mahdollistettava riittävät investoinnit sellaisen toimintavarman verkon kehittämiseksi, johon voidaan kytkeä hajautettu sähköntuotanto ja sähköinen liikenne latausasemineen.

Teollisuus investoi paljon myös kokonaan uusiin teknologioihin. Uutta on myös vetytalous, josta voi tulla erittäin merkittävä sektori Suomen teollisele kehitykselle. Nämä ratkaisut edellyttävät yhteiskunnan roolia investointien riskin kantamisessa.

Monipuolinen ja varma energiajärjestelmä syntyy nykyisen järjestelmän vahvuuksille

Suomen nykyinen energiajärjestelmä on erittäin monipuolinen. Meillä on paljon vahvuuksia, joiden varaan toimiva ja luotettava järjestelmä voidaan rakentaa. Ydinvoiman, vesivoiman, bioenergian ja kaukolämmön toimintaedellytyksistä on pidettävä huolta. Näiden rinnalle syntyy erittäin paljon tuulivoimaa ja kasvavasti aurinkovoimaa sekä erilaisten ympäristö- ja hukkalämpöjen hyödyntämistä.

Myös uusille ratkaisuille, kuten modulaariselle ydinvoimalle (SMR) on luotava edellytykset.

Jatkossakin tulee nojata kansainvälisiin ja avoimiin energiamarkkinoihin. Ne tuovat joustoa ja tehokuutta sekä toimintavarmuutta. Markkinoita on kehitettävä erityisesti yhdessä pohjoisen Euroopan maiden kanssa.

Vedyn tuotanto ja vedystä tuotetut polttoaineet voivat tuoda merkittävää lisäjoustoa energiajärjestelmään.

Huolto- ja toimitusvarmuusratkaisut on suunniteltava vastaamaan tulevaa energiajärjestelmää

Monet toimitusvarmuus- ja huoltovarmuusmenettelyt on rakennettu nykyisen energiajärjestelmän näkökulmasta. Tulevassa energiajärjestelmässä on luotava osin uusia menettelyjä. Haasteet ovat suuria, kun siirrymme yhä sähköisempään energiankäyttöön samalla kun sähkön tuotanto on yhä riippuvaisempaa sääoloista ja päivänkulusta. Tiedämme monia ratkaisuja näihin haasteisiin, mutta käytännön toteutus ja varmuuksien rakentaminen ovat tulevien vuosien tehtäviä. Näitä on tärkeä jatkossakin toteuttaa yhteistyössä toimijoiden ja eri viranomaisten ja ministeriöiden yhteistyössä mm. huoltovarmuusorganisaatiossa.

Kriittisen infrastruktuurin suojeluun panostettava

Energiajärjestelmä on kriittistä infrastruktuuria. Sotilaallisen puolustuksen lisäksi Suomen on panostettava kriittisen infrastruktuurin suojeluun erilaisilta vihamielisiltä toimilta, jotka voivat toteutua niin kyberhyökkäyksinä kuin terrorismin kaltaisina hyökkäyksinä.

Tämä edellyttää vahvaa yhteistyötä eri turvallisuustoimijoiden ja energiatoimialan kesken sekä tilannekuvan muodostamisen ja siihen reagoimisen, että osaamisen kehittämisen kannalta.

Lisätietoja: toimitusjohtaja Jukka Leskelä, jukka.leskela@energia.fi , puh. 050 593 7233